مستند فجر

پاسخ به یک پرسش کلیدی

«روزگار احمد» به روایت سازنده‌اش

محسن اردستانی

۱ مستند «روزگار احمد» به دوران زندگی شهید کاظمی از زمان مبارزات انقلابی تا شهادتش می‌پردازد. درواقع ما سعی کردیم این مستند را از زمان آموزش‌های نظامی این شهید پیش از انقلاب تا زمان شهادتش روایت کنیم. باتوجه به اینکه شهید کاظمی به‌عنوان یک نخبه در جنگ بوده است، سعی کردیم این وجه از شخصیت ایشان را در دوران انقلاب اسلامی، دفاع‌مقدس، فرماندهی نیروی هوایی و زمینی سپاه پاسداران به نمایش بگذاریم.

۲ یکی از نکاتی که همیشه برای من سؤال بود، این است که ما در طول روز ممکن است بارها اسامی شهدا به گوش‌مان بخورد یا حتی در تابلوی اتوبان‌ها ببینیم، حتی ممکن است خاطراتی از آنها هم در ذهن‌مان متبلور شود اما نمی‌دانیم که هریک چه ویژگی‌هایی در دوران جنگ داشتند. این سؤال برای من ایجاد دغدغه کرد و باتوجه به اینکه بنده با آقای فلاح‌فر، تهیه‌کننده این اثر پیش از این همکاری داشتم، این موضوع را با وی مطرح کردم و تصمیم گرفتیم یک مستند در مورد شهید احمد کاظمی بسازیم.

اصولا آثاری که در مورد شهدا ساخته می‌شود، مربوط به فضای عاطفی و معنوی شهداست اما ما سعی کردیم جنبه نظامی شهدا را مدنظر قرار دهیم و از این‌رو سراغ یکی از نخبه‌های جنگ یعنی شهید کاظمی رفتیم. درواقع سعی کردیم شخصیت فردی شهید کاظمی و خلاقیت‌شان در جنگ و فتح‌های مختلف را به تصویر بکشیم.

۳ مستند «روزگار احمد» از دل یک سریال مستند ۵قسمتی به نام «سرباز ۴۶ساله» بیرون آمد و ما در تدوین یک اثر ۸۰دقیقه‌ای تولید کردیم. کار فیلمبرداری این مستند یک سال به طول انجامید و ۳ماه تدوین داشتیم. تقریبا از تمامی کسانی که با شهید کاظمی ارتباط داشتند مصاحبه گرفتیم. در طول ساخت این مستند تنها تعداد معدودی بودند که خیلی تمایل داشتیم با آنها صحبت کنیم اما امکان مصاحبه با آنها فراهم نشد. همچنین تصاویر دیده‌نشده‌ای از این شهید در طول ساخت کار به ما داده شد که شاید کسی هنوز آنها را ندیده باشد.

۴ فیلم سینمایی «احمد» تنها روایت حضور شهید کاظمی در ساعات اولیه زلزله بم است؛ درحالی که ما در مستند «روزگار احمد» به زندگی نظامی ایشان و تلاش‌هایی که برای حفظ کیان این مملکت کرده است، می‌پردازیم.

فهیمه پناه‌آذر

علی سرابی، بازیگر و کارگردان، سال‌های سال روی صحنه تئاتر بوده و هست و همیشه ترجیح می‌دهد تئاتر بازی کند و اگر قرار است در سینما حضور مداوم داشته باشد، کارگردانی سینما برایش در اولویت است یا اینکه نقشی جذاب همچون صیاد شیرازی را به او پیشنهاد دهند.

وی آخرین‌بار در فیلم «خشکسالی و دروغ» بازی کرد که ریشه آن هم نمایشنامه‌ای از محمد یعقوبی است. سرابی همراه همسرش مارال بنی‌آدم در فیلم صیاد بازی می‌کنند؛ فیلمی به کارگردانی جواد افشار که در جشنواره فیلم فجر حاضر است.

گفت‌وگو با علی سرابی، بازیگر نقش صیاد شیرازی در فیلم «صیاد»

صیاد پرتره قهرمان ملی است

در این سال‌ها بیشترین حضورتان در صحنه تئاتر بوده؛ اینکه در سینما فعالیت خاصی نداشته‌اید، دلیل خاصی دارد؟

در این سال‌ها تئاتر کار کرده‌ام؛ چراکه عاشق صحنه نمایش هستم. تنها در فیلم سینمایی «خشکسالی و دروغ» حضور داشتم؛ آن هم فیلمی بود که براساس نمایشنامه آقای محمد یعقوبی ساخته شده بود و من به آن علاقه‌مند بودم و زمانی که به نسخه سینمایی تبدیل شد، دوست داشتم در آن بازی کنم. بعد از آن فیلم، پیشنهادهایی برایم از سوی سینما آمد، اما فیلمنامه‌ها واقعا ضعیف بودند و ترجیح دادم همچنان در تئاتر بمانم و کار کنم و البته همچنان تئاتر را ترجیح می‌دهم. احساسم بر این است که آن اتفاق هنری که برای یک بازیگر در عرصه تئاتر می‌افتد، چه در خلق نقش و چه آن احساس آرتیست‌گونه، در سینما به‌ندرت دیده می‌شود؛ مگر آنکه نقش ویژه و خاصی پیشنهاد شود که این موقعیت برای من در فیلم «صیاد» ایجاد شد.

چرا دیگر کار صدا پیشگی انجام ندادید؟

در آن سال‌ها که کلاه‌قرمزی از تلویزیون پخش می‌شد، فعالیت داشتم و بعدها که کلاه‌قرمزی روی آنتن نرفت، من هم به دلایلی دیگر با صداو سیما همکاری نداشتم. زمانی هم که آقای طهماسب مجموعه مهمونی را ساخت ازسوی وی دعوت به‌کار شدم، اما نشد که کار کنم.

چطور شد که بازی در نقش سپهبد علی صیاد شیرازی را در فیلم «صیاد» قبول کردید؟

حقیقت این است که من به‌عنوان یک بازیگر خیلی خوش‌شانس بودم که این نقش به من پیشنهاد شد. بعد از این پیشنهاد از کارگردان و تهیه‌کننده خواستم ۲ماه به من فرصت دهند که بتوانم روی شخصیت شهید تحقیق کنم و در مورد او بخوانم. این فرصت به من داده شد و من نیز این کار را انجام دادم و بعدش با کمال میل و افتخار پذیرفتم. وقتی هم خواستم تحقیق کنم بیشتر به این علت بود که ببینم می‌توانم از عهده این نقش برآیم.

منظورتان از توانایی از بازی در این نقش چه بود؟

اینکه آیا توانایی دارم چه به لحاظ فیزیکی و چه روحی به شخصیت صیاد شیرازی نزدیک شوم، اینکه بتوانم از نظر روحیه و نزدیک شدن به روح نقش که بزرگ‌ترین چالش برای من بود، از پس کار بربیایم و اینکه اگر بتوانم حتی خیلی کوچک به نقش صیاد نزدیک شوم برای خودم به‌عنوان یک بازیگر مایه‌مباهات و افتخار خواهد بود.

یکی از جذابیت‌های این فیلم بازی زوج هنری (شما و خانم مارال بنی‌آدم) است. چه چیزی باعث شکل‌گیری این انتخاب شد؟

شاید در وهله اول محدودیت‌های رایج در سینما بود که خانم بنی‌آدم در این فیلم درخواست ما را بپذیرد و بازی کند. خودم شخصا به مارال بنی‌آدم پیشنهاد دادم که در این فیلم به‌عنوان همسر صیاد شیرازی بازی کند تا احساس زن و شوهری در فیلم به‌خوبی به‌وجود بیاید، همه‌چیز طبیعی باشد و برای تماشاگر ملموس باشد. خانم بنی‌آدم هم با کمال میل قبول کرد. مارال بنی‌آدم در ۳ یا ۴سکانس بازی کرد. به‌خاطر پشت سر گذاشتن محدودیت‌ها این انتخاب شکل گرفت؛ اینکه وقتی تماشاگر فیلم را می‌بیند زندگی شهید صیاد را با تمام وجود لمس کند.

اخیرا فیلم‌های موفقی درباره پرتره قهرمانان معروف جنگ ساخته شده، صیاد هم یکی از آنهاست. از حضورتان در این پروژه و همکاری با جواد افشار بگویید.

این فیلم برای نخستین‌بار است که در سینما به زندگی و شخصیت بلندپایه‌ترین مقام نظامی کشور می‌پردازد؛ شخصیتی که حساسیت‌های زیادی رویش است. زمانی که فیلمنامه را مطالعه کردم با توجه به شناختی که نسبت به کارگردان و نویسنده داشتم، جلسات متعددی گذاشته شد. آنان با سعه‌صدر نظرات را می‌شنیدند. تقریبا ۴سال برای نوشتن صیاد وقت گذاشته شد. بعد از ۲ماهی که من نقش را پذیرفتم، کار شروع شد. درباره آقای افشار نیز باید بگویم جواد افشار آثار قابل‌قبولی در سریال‌سازی داشته و دارد و من نیز از پیش شناخت از ایشان داشتم. بدون اغراق باید بگویم که آقای افشار انسان شریفی است که می‌توانست بهترین گزینه برای کارگردانی فیلم «صیاد» باشد. خودش از نزدیک‌ترین حالت ممکن و با جان و دل می‌تواند این موضوع را لمس کند. جواد افشار سال‌ها در جنگ بوده و خودش با جان و دل همه‌چیز را لمس کرده است.

از بازی در این نقش راضی هستید؟

راستش بازیگری نیستم که خیلی بلد باشم سخنرانی کنم. برایم تکنیکال بسیار مهم است. علاوه بر تلاش برای شناخت این شخصیت سعی کردم در این فیلم نیز خیلی آکادمیک به نقش نگاه کنم. تمام تلاشم را می‌کنم که خودم را به زیست آن شخصیت، رفتار و کردارش نزدیک و نقش را کشف کنم. در طول این ۷ماه سعی کردم زندگی‌ام نزدیک به صیاد شیرازی باشد، اما در تحقیقات فهمیدم که شخصیت و منش علی صیاد شیرازی بزرگ‌تر از آن چیزی بوده که خوانده و شنیده‌ام. در همین ۷ماه از زمان تحقیق و پروسه فیلمبرداری و بازی، همیشه و همیشه درهای جدیدی از شخصیت صیاد برایم باز می‌شد؛ صیاد شیرازی به اندازه چندین کتاب بود که همچنان ابعاد ناشناخته داشت. خیلی از دوستانش که حتی از نظر فکری با هم متفاوت بودند این اتفاق‌نظر را داشتند که شهید صیاد یک قهرمان ملی بوده و هست.

بزرگ‌ترین چالش شما در نقش صیاد شیرازی چه بود؟

اصولا نقش چالش‌برانگیزی بود. یکی از موضوعاتی که برایم چالش‌برانگیز بود برای بازی در نقش صیاد، این بود که ایشان بدن ورزیده و آماده‌ای داشت. برای رسیدن به بدن او بسیار ورزش و ۱۵کیلو وزن کم کردم.

شما بازیگر و کارگردان تئاتر هستید و چنانچه گفتید همیشه ترجیح‌تان صحنه است. آیا دوست دارید در دیگر مدیوم‌ها نیز بازی کنید؟

همانطور که گفتم ترجیحم همواره تئاتر و بازی است؛ البته در سینما بازیگری را هم دوست دارم، اما راستش در عرصه سینما، کارگردانی بیشتر از بازیگری برایم جذاب است و اگر فرصتی پیش بیاید از آن استقبال می‌کنم.

اگر پیشنهاد حضور در سریال‌های نمایش خانگی را داشته باشید، قبول می‌کنید؟

باید اعتراف کنم که شبکه نمایش خانگی نسبت به چند سال پیش پیشرفت قابل‌توجهی داشته و آثار خوبی ساخته شده است.

کارگردانان جوان با ورود به این عرصه توانسته‌اند سریال‌های خوش‌ساختی بسازند. پیشنهادم این است که تهیه‌کنندگان ریسک حضور جوانان در سریال‌سازی را ادامه دهند؛ چراکه حضورشان در نمایش خانگی مؤثر بوده و باعث ارتقای سیستم هنر تصویری ما شده‌اند.

خودم هم به‌عنوان یک بازیگر و کارگردان تئاتر اگر فیلمنامه قابل توجهی باشد و البته یک اثر دراماتیک حتما قبول می‌کنم.

در این سال‌ها و با ساخت فیلم «ایستاده در غبار» سبک و سیاق فیلم‌های جنگی مرتبط با دوران جنگ ایران و عراق متفاوت شده است. به‌نظرتان «صیاد» هم سبک و سیاق متفاوتی دارد؟

پیدایش ایده این فیلم متفاوت است و شخصیت خود شهید صیاد هم خاص است. صیاد قهرمان ملی ماست و خودش می‌تواند از این حیث کاملا متفاوت باشد.

به‌عنوان بازیگر شخصیت اصلی، آیا فیلم صیاد توانسته به‌خوبی این قهرمان را نه به شکل اغراق شده و البته حقیقی به نمایش بگذارد؟

من علی سرابی به‌عنوان بازیگر، تمام تلاشم را کردم که در حد وسع ذهنی و روحی خودم آن چیزی را که حقیقت است به شکل واقع‌گرایانه بازی کنم و آنچه‌را از شهید صیاد شیرازی متوجه شده‌ام در این نقش ارائه دهم. نمی‌دانم چقدر قرار است مقبول بیفتد. باز هم می‌گویم اگر به اندازه یک‌درصد هم به شخصیت واقعی شهید شیرازی نزدیک شده باشم برایم به اندازه یک دنیا ارزشمند است. شهید صیاد شیرازی انسان بزرگی بود و شخصیت پیچیده‌ای داشت و ذهنیتش شفاف بود.

او چه در عرصه دفاع و چه بعد از جنگ و حتی در عرصه خانواده و زندگی رفتارش در مواجهه با دیگران چنان متفاوت و استوار بود که اگر بازیگر بخواهد تمامش را زندگی کند، باید بسیار تلاش کند و من هم نهایت تلاشم را کردم تا پرتره درستی از ایشان را نشان دهم.

واقع‌گرایانه بازی می‌کنم

من علی سرابی به‌عنوان بازیگر، تمام تلاشم را کردم که در حد وسع ذهنی و روحی خودم آن چیزی که حقیقت است را به شکل واقع‌گرایانه بازی کنم و آنچه از شهید صیاد شیرازی متوجه شده‌ام را در این نقش ارائه دهم. نمی‌دانم چقدر قرار است مقبول بیفتد. باز هم می‌گویم اگر به اندازه یک‌درصد هم به شخصیت واقعی شهید شیرازی نزدیک شده باشم برایم به اندازه یک دنیا ارزشمند است.

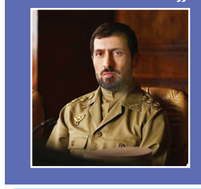

بیا و بنگر

یک‌بار برای همیشه

ناهید پیشور

بهمن ۱۳۶۱ نخستین دوره جشنواره فیلم فجر در حالی برگزار شد که به‌نظر می‌رسید متولیان و برنامه‌ریزان این دوره الگوی جشنواره جهانی تهران را پیش روی خود قرار داده بودند. در جشنواره جهانی تهران، فیلم‌های خارجی و ایرانی در یک بخش رقابتی قرار می‌گرفتند و تعداد فیلم‌های ایرانی پذیرفته شده در مسابقه کمتر از انگشتان دست بود. به این ترتیب، نخستین جشنواره فیلم فجر، گرچه برگزیده‌ای در بخش فیلم‌های بلند نداشت، ولی برای نخستین و آخرین‌بار فیلم‌های ایرانی در کنار فیلم‌های خارجی در بخش مسابقه قرار گرفتند. از ۲۱ فیلم بخش مسابقه فقط ۵فیلم ایرانی بودند. ظاهرا مدیران تازه‌نفس وزارت ارشاد که تجربه چندانی در برگزاری جشنواره نداشتند، از مشاوره جمال امید و بهرام ری‌پور بهره مند شده بودند.

ترکیب فیلم‌های خارجی بخش مسابقه را هم اغلب آثاری از اردوگاه شرق تشکیل می‌داد؛ از فیلم‌های روسی و چینی تا آثار اروپای شرقی مثل «بالینت فابیان به‌سوی خدا می‌رود» ساخته رلتان فابری، فیلمساز شهیر مجاری. اختصاص ۲بخش «چشم‌انداز سینمای کوبا» و «سرخ‌پوستان و سیاه‌پوستان در سینما» منطبق با حال و هوای روز جامعه انقلابی ابتدای دهه ۱۳۶۰ بود و طبعا مخاطبانی هم داشت. اما دستاورد مهم نخستین جشنواره فیلم فجر برای دوستداران جدی سینما بخش «سینمای ایتالیا از نئورالیسم تا امروز» بود؛ ضیافتی برای نمایش تعدادی از مهم‌ترین فیلم‌های تاریخ سینما با فهرست پر و پیمانی که از «رم شهر بی‌دفاع»، «آلمان سال صفر» و «ژنرال دلاروورِه» روبرتو روسلینی و «دزد دوچرخه» و «معجزه در میلان» ویتوریو دسیکا تا «سالواتوره جولیانو»، «دست‌ها روی شهر» فرانچسکو رزی و «برادر خورشید، خواهر ماه» فرانکو زفیرلی را شامل می‌شد؛ بسته پیشنهادی جذاب برگزارکنندگان دوره اول برای دوستداران سینمای هنری اروپا که تماشاگر هدف خود را بیشتر از میان مخاطبان کانون فیلم تعطیل شده و دانشجویان و روزنامه‌نگاران جست‌وجو می‌کرد.

فراموش نکنیم که در مقطع برگزاری نخستین دوره جشنواره فیلم فجر، هنوز اکران فیلم خارجی در شمالی متنوع و گسترده جریان داشت و فیلم‌هایی چون «جاده» فدریکو فلینی و «نبرد الجزیره» جیلو پونته کوروو(حاضر در بخش سینمای ایتالیا از نئورالیسم تا امروز) یا «آپاچی» رابرت آلدریچ (به نمایش درآمده در بخش سرخ‌پوستان و سیاه‌پوستان در سینما) پیش‌تر روی پرده سینماها آمده و اکران عمومی شده بودند.